

NÉMETH LÁSZLÓ:

A magyar élet antinómiái

Szükségszerű-e ma, hogy a jó értelemben vett, minden szélsőségtől mentes nemzeti gondolkodás csupán mint eszmény (vagy legalább úgy) létezzen? A Monostori Imre válogatta és szerkesztette kötet a *Magyar Néző* című sorozatban jelent meg, és Németh László azon esszéit tartalmazza, amelyek, szűkebb vagy tágabb értelemben, de a magyarság sorsával, helyzetével és kilátásaival foglalkoznak. A bevezető tanulmány megpróbál rávilágítani arra, vajon Németh László miért és hogyan érezhette szükségesnek a felelősségvállalást és tenni akarást. Teszi mindez úgy, hogy az esszéíró az életmű felől szemléli, s közben annak aktualitására is felhívja a figyelmet.

A könyv három részre tagolódik, tematika és időrend szerint. Az első címe *Népiesség és népiség*, amely az író és közönsége eltávolodásának okait kutatja, és egy új reformkor eljövételének szükségességét hirdeti. Klebelsberg Kunó minisztersége idején, 1928-ban írta mindezt Németh László, éppen rá hivatkozva: „a reformkor el sem képzelhető megelőző irodalmi mozgalmak nélkül”. Ezt az analógiát tükrözteti saját korára, és az írástudók felelősségét hangsúlyozza. Óva int a közízlés kiszolgáltatásától, hiszen a társadalmat az csak megerősítené tehetetlenség-

gében. Az írók feladata, hogy felkarolják a törekvőket, és velük együtt domborítsák ki „a magyar nép arcát a magyar műveltségben”. Összefogást hirdet megosztottság helyett, a magyarságért a magyar állam helyett. Kevéssel Trianon után határon átívelő alternatívát vázol fel, ugyanakkor kelet-közép-európai mi-voltunkról sem feledkezik meg. Szó esik még a népiességről, amely mindig a nagy magyar költők sajátja kell legyen. A nyelvek és a népköltészet iránt érzett szeretet mellett Szenczi Molnár Albert zsoldárai ritmikájáról, valamint az akkor agyonhallgatott Ady Endréről olvashatunk szellemes írásokat. Ahogy némi éllel mondja: „mint a magyar gyomor, a magyar emlékezet is tökéletesen emészt; tizenöt évvel Ady halála után alig vesszük észre, hogy élt”. Az utolsó tanulmány keretet ad a résznek, és egyben kitekintés is. A görögség kultúráját és az európai modernitást állítja egymás mellé (és szembe?).

A kötet címadó esszéje a *Magyarság és Európa* című fejezetben kapott helyet, ahol Németh László inkább történelmi-politikai szempontból boncolgatja a kérdést: hogyan állhat helyt a magyarság? Figyelmeztet a herderi jóslatra, s a józan ész érveire hallgatva beismeri annak szükségszerűségét, azonban éppen a heroizmus irracionizmusát kívánja a magyarságtól megmaradása érdekében. A feloldásra váró

magyar ellentmondások közül pedig olyanokat említ Szekfű Gyula *Három nemzedék* című művéről szólva, mint a földtulajdon, zsidóság és kapitalizmus, az elszakított magyarság, a nemzedékprobléma vagy a felekezeti kérdés. A *Sznobok és parasztok*ban ehhez hozzáteszi a bürokráciát, az ipari munkásság és az értelmiség, a szellemi munkásság ideologizált megkülönböztetését. Ugyanitt olvashatók a kisebbségi kérdéstről (*Magyarok Romániában*), valamint a dzsentri felelősségéről vallott nézetei. Ennek a résznek egyetlen irodalmi vonatkozású esszéje, a *Kisebbségben*, Ady nyomán azt a kérdést teszi fel: hogy veszett el a magyar a magyarban? Az értékek asszimilációja a nyelvújítástól jelen van, de van másfajta asszimiláció is, amelyet Petőfi példáján mutat meg.

A *Magyar Műhely* című részben pedagógiai témák is találhatóak. A *tanügy rendezése*, A *pedagógus hite* egyaránt azt fogalmazza meg, mekkora szükség van a műveltség szélesebb körben való megalapozására, mégpedig minél magasabb szinten. Az irodalom jövőjéről szólva a magyar irodalom értékét, helyét keresi az európai kultúrkörben. A népességfogyás már akkor is drasztikus mértékére hívja fel a figyelmet *Bezáruló méhek* cím alatt.

Németh László munkásságának megítélése szempontjából vitatott, vajon az esszéíró vagy a regényíró a jobb, ám a kötet írásaiból áradó, a

magyarság jövőjéért érzett felelősségtudattal és a tenni vágyás szándékával megfogalmazott problémák ma is időszerűnek tűnnek, s már polémiára indító volta miatt is érdemes elolvasni a könyvet.

SZALAI ZSOLT

(TTFK – Kortárs Kiadó, Budapest, 2002, 272 oldal, 1800 Ft)

Szovjet nagyköveti iratok Magyarországról 1953–1956 (Kiszeljov és Andropov titkos jelentései)

Hazánk a 20. század ötvenes éveire a német hegemonia utolsó csatlósából a hatalmi viszonyok változása folytán a szovjet birodalom provinciájává lett; így lehetne némi egyszerűsítéssel és kellő nyersséggel megfogalmazni az egymással szemben álló politikai irányzatok nyelvét is felhasználva a külső szemlélő szemébe ötlő igazságot. S itt az újabb kötet, amely alátámasztja az előbbi megállapítás második részét. Az először publikált, példamutatóan jegyzetelt és eligazítóan bevezetett dokumentumok azon beszélgetéseket tartalmazzák ugyanis, amelyeket az első számú magyar pártvezetők folytattak a budapesti szovjet nagykövetekkel 1953. február 11. és